

tan sonra 1957'de yol açma ve Defterdarlık binasının yapılması gerekeşiyile yıkılmıştır (ayrıca bk. FATMA SULTAN CAMİİ).

BİBLİYOGRAFYA :

Zâkir Şükrü, *Mecmûa-i Tekâyâ* (Tayşi), s. 29; İrfan Gündüz, *Gümüşhânevî Ahmed Ziyâüddîn*, İstanbul 1984, s. 52-57; Semavi Eyice, "İstanbul'un Kaybolan Eski Eserlerinden: Fatma Sultan Camii ve Gümüşhaneli Der-gâhı", Prof. Dr. Sabri F. Ülgener'e Armağan, İstanbul 1987, s. 475-511; a.m.f., "Fatma Sultan Camii", *DBİst.A*, III, 273-274; T. Zarcone, "Remarques sur le rôle socio-politique et la filiation historique des şeyh Nakşebendî dans la Turquie contemporaine", *Naqshbandis* (ed. M. Gaboriau v.dğr.), İstanbul-Paris 1990, s. 407-420; Butrus Abu-Manneh, "Shaykh Ahmed Ziyâ'üddîn el-Gümüşhânevî and the Ziyâ'i-Khâlidî Suborder", *Shî'a Islam, Sects and Sufism* (ed. F. De Jong), Utrecht 1992, s. 105-117; M. Baha Tanman, "Gümüşhânevî Tekkesi", *DBİst.A*, III, 448-449.

M. BAHÂ TANMAN

GÜMÜŞLÜ KÜMBET

(bk. OSMAN GAZİ TÜRBESİ).

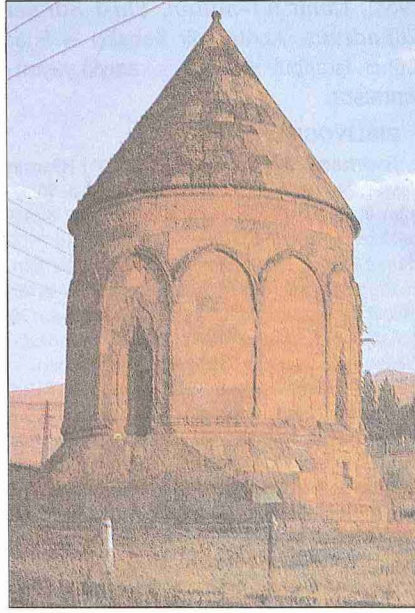
GÜMÜŞLÜ KÜMBET

Erzurum'da Karskapı dışındaki meydana tahminen XIV. yüzyıla ait kümbet.

Evliya Çelebi'ye göre adını kubbesinin gümüşle kaplı olmasından, diğer bir rivayete göre ise konik külâhında büyük bir gümüş parçası asılı olduğu için almıştır. 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı sırasında bu gümüşlerin Ruslar tarafından götürüldüğü rivayet edilir.

Yapının kitâbesi tamamen ortadan kalktığından mimarı ve bânisi hakkında bilgi bulunmamaktadır. Evliya Çelebi, o dönemde mevcut olan lahdin üzerinde "Sultan Mahmud" ibaresini okuduğu için yanlış olarak Gazneli Mahmud'un burada yattığını söylemiştir. Arşiv belgelerinden hareketle burada zâviye şeyhi Köse Gıyâseddin Dede'nin gömülü olduğu ileri sürülmüştür.

Tamamıyla kesme taştan inşa edilen yapı itinalı bir işçilik gösterir. Köşeleri üçgen yüzeyler şeklinde pahlanmış kare bir kaide üzerine oturan onikigen gövdesi, duvarlara yapıştırılmış ikiz sütunçeler ve yuvarlak kemerlerle bölümlere ayrılarak hareketlendirilmiştir. Konik külâhın hemen altında, Erzurum'daki mezar anıtlarında sıkça kullanılan, kırmızı renkli taşlardan zencirek motifli işlen-

Gümüşlü Kümbet - Erzurum

miştir. Mukarnaslı sivri kemer içine alınmış iki adet pencere ile aydınlanan kümbetin alt katındaki cenazelik bölümü ise üç havalandırma menfezi ve yukarıdaki sanduka kısmına açılan bir delikle aydınlanmaktadır.

Bütün bu özellikleriyle Üç Kümbetler, Karanlık Kümbet ve Râbia Hatun Kümbeti gibi Erzurum'daki diğer mezar anıtlarıyla büyük benzerlikler gösteren Gümüşlü Kümbet XIV. yüzyılın başlarına tarihlendirilebilir.

Çok sağlam bir yapıya sahip olduğu için bir zamanlar su deposu olarak da kullanılan yapı son yıllarda onarılarak eski görünümüne kavuşturulmuştur.

BİBLİYOGRAFYA :

Evliya Çelebi, *Seyahatnâme*, II, 219; Abdürrahim Şerif Beygu, *Erzurum: Tarihi, Anıtları, Kitabeleri*, İstanbul 1936, s. 142; Konyalı, *Erzurum Tarihi*, s. 415; Oktay Aslanapa, *Anadolu'da İlk Türk Mimarisi, Başlangıcı ve Gelişmesi*, Ankara 1991, s. 108; Mehmet Özel, "Erzurum'da Selçuklu Devri Eserleri", *Kültür ve Sanat*, sy. 5, İstanbul 1977, s. 173.

DOĞAN YAĞAŞ

GÜMÜŞTEĞİN GAZİ

(ö. 497/1104)

Haçlılar'a karşı verdiği mücadelelerle tanınan Dânişmendli hükümdarı (bk. DÂNİŞMENDLİLER).

GÜNAH

İlâhî emir ve yasaklara aykırı fiil ve davranışları ifade eden bir terim.

Farsça bir kelime olan ve sözlükte "suç" anlamına gelen **günâh**, dinî bir kavram olduğu için kutsal ve tabiat üstü varlık alanlarıyla bağlantılıdır. Kutsallığına inanılan tabiat üstü varlık veya varlıklar din müessesesinin temel unsurları arasında bulunduğundan bütün dinlerde günâh kavramı mevcuttur. Kutsalın söz konusu olduğu her yerde kutsalla ilgili emir ve yasaklar manzumesinin bulunması da tabiidir. Günâh, bu emirlerin yerine getirilmemesi veya yasakların çiğnenmesiyle ortaya çıkan ve dinî, ahlâkî ve vicdanî açıdan sorumluluk gerektiren bir olgudur. Beşerî kanun ve kuralların çiğnenmesi suç olarak adlandırılırken dinî alandaki hata ve aşırılıklar günâh olarak nitelendirilmektedir. Dinle bağlantılı olan günâh kavramının muhtevası, hem dinlerdeki ulûhiyyet kavramına hem de insanların bu ulûhiyyetle münasebetlerine göre dinden dine değişebilmekte-dir (*EUn.*, XII, 661).

Büyüye dayanan ilkel kavimlerde günâh "büyü usul ve erkânına saygı göstermemek" veya "cemaatin düzenine karşı kusur işlemek" ya da "tabunun çiğnenmesi" şeklinde anlaşılıyor, böylece sihir ve onun etrafında gelişen kült günâhın objesini oluşturuyordu. Bu tür topluluklarda günâhın toplumun diğer fertlerini etkilediği kabul edildiğinden derhal dinî bir merasimle giderilmesi gerekiyordu.

Dinin kaynağını ve otoritesini tabiat üstü ruhî güçlerde bulan zihniyette günâh, üstün dünyanın güçlerine karşı işlenmiş hata anlamına gelmektedir. Kültürel kaynaklarını efsanevî olgular ve kâhramanların oluşturduğu bu toplumlarda zamanın periyodik olarak tekrarı telakkisine bağlı olarak günâhtan arınma törenleri yapılmaktadır. Politeist dinlerde ise günâh, birçok tanrıya karşı işlenmiş bir saygısızlık ve dinî törenin ihlâlinden ibarettir. Bu tür inançlarda günâhın silinmesi için dinî bir kefarete talep edilir (Kılıç, s. 75-77).

Eski Ön Asya'da günâh kavramı, Sumer ve Asur-Bâbil kültürlerinde oldukça ciddi bir şekilde işlenmiştir. Hem Sumerler'de hem de Bâbil ve Asurlular'da günâhın tanrılara karşı yapılan hatalardan oluştuğuna inanılmakta, türü ne olursa olsun şeytanî ve kötü güçlerin in-